

6. Мінаков М. Суспільство недовіри та неоліберальна альтернатива / Михайло Мінаков // Критика. – 2004. – липень-серпень. – ч.81-82. – с.6-8.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен / Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.
8. Робертсон Р. Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність / Р. Робертсон / Пер.з англ. // Глобальні модерності / За ред. М.Фезерстоуна, С.Леша та Р.Робертсона. – К.: Ніка-центр, 2008. – 218 с.
9. Співак В.М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: Монографія / В.М. Співак. – К.: Логос, 2011. – 416 с.
10. Суліма Є.М. Глобальний соціальний порядок постіндустріалізму / Є.М. Суліма – К.: Генеза, 2004. – 334с.
11. Тодд Э. После империи. Рах Americana – начало конца / Эмманюэль Тодд / Пер.с франц. – М.: Международные отношения, 2004. – 248 с.
12. Тоффлер Э. Проблемы власти на пороге XXI столетия / Элвин Тоффлер // Свободная мысль. – 1992. – №2. – с.114-121.
13. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы / С.Л. Удовик. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2002. – 480с.
14. Фадеєв В. Соціокультурні тренди та українські перспективи / Володимир Фадеєв. – К.: Стилос, 2009. – 194 с.

Швець Євгенія Володимирівна

аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Київського національного університету будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ “ЦИВІЛІЗАЦІЯ”

Поняття “цивілізація” поступово увійшло у науковий обіг у зв'язку із виникненням необхідності у поясненні загальних принципів функціонування суспільства та середовища його існування. Того суспільства, яке поступово переставало розглядатися як “град божий” чи “град земний”, і відтепер повинно було співвідноситися з присутністю людини у цьому світі та її діяльністю.

Поняття “цивілізація” походить від латинського слова *civilis*, яке має відношення до якостей громадянина як міського жителя. Вважається що сучасне значення терміну було введено в обіг французьким і англійським Просвітництвом. На думку французького історика Л. Февра, відтворити історію французького слова “цивілізація” на справі означає “реконструювати етапи глибокої революції, яку зробила і через яку пройшла французька думка від другої половини XVIII ст. і по наш час” [1].

Слово “*civiliser*” - “цивілізувати” та “*civilite*” - “цивільність” чи “*civil*” - “цивільний” мали розповсюдження у суспільній думці Франції як вираження норм благопристойності, вихованості та освіченості, які формувалися під впливом придворних звичаїв прийнятих в аристократичному колі [9].

У своїй роботі “Цивілізація - універсалії та самобутність” видатний вчений Б. С. Єрасов виділив такі варіанти вживання терміну “цивілізація” [9]:

1. Цивілізація як *суспільство*, тобто воно поєднує в собі усі компоненти, необхідні для існування суспільства, включаючи культуру як суму людських досягнень (матеріальні та духовні компоненти).

2. Натуралістичне розуміння цивілізації як *суспільства, що визначається взаємодією з навколишньою природою на основі типу господарства чи продукту виробництва* (бронзова, кочова, техногенна і т.п. “цивілізації”).

3. Цивілізація як *суспільство, засноване на поділі праці*, визване уявленням про ускладнення соціального життя (перехід до диференційованих видів діяльності, розвитку спеціалізації та кваліфікованої праці).

4. Цивілізація як *міське суспільство*. Цивілізація має складну якість, що відрізняє місто від навколишнього середовища та нецивілізованих суспільств.

5. Цивілізація як *добре організоване, технічно розвинуте та гуманістично організоване суспільство, яке забезпечує основні права особистості*.

6. Цивілізація у значенні *матеріального життя та матеріальної сторони людської діяльності*.

7. Цивілізація не тільки як сфера матеріальної діяльності, але як *стан суспільства, протиставлене культурі*.

8. Цивілізація як *якісна специфіка* кожного з великомасштабних суспільств, зафіксованих у світовій історії чи досі існуючих, з притаманній їм своєрідністю соціального та духовного життя, базовими цінностями та принципами устрою життя, тобто *самобутністю*.

9. Цивілізація як *соціокультурна спільність, сформована на основі універсальних, тобто сферлокальних цінностей*.

На сьогоднішній день найвідоміша організація, що займається міждисциплінарним вивченням цивілізацій та рекрутує своїх учасників з самих різних гуманітарних та суспільних наук - це Міжнародне товариство з порівняльного вивчення цивілізацій (International Society for the Comparative Study of Civilizations — ISCSC), яке було створене у 1961 р. в Австрії. Засновниками та першими ідеологами цього товариства були відомі історики О. Андерле та Р. Кулборн. Першим президентом ISCSC став видатний соціолог — П. Сорокін. Незважаючи на різноманіття у трактуваннях поняття “цивілізація” в працях діячів та учасників ISCSC, вони базують свою концептуальну діяльність на роботах авторитетних діячів минулого.

У табл. 1 вказані трактування терміну «цивілізація» основними базовими авторами, праці яких увійшли у західні гуманітарні та суспільні науки.

Таблиця 1

Автори	Визначення поняття «цивілізація»
Н. Данілевський	Позначення окремих культурно-історичних типів, народи яких внесли позитивний внесок в історію [2].
О. Шпенглер	Це остання стадія існування «великих культур» [7].
А. Тойнбі	Умосяжні поля історичного дослідження [5].

А. Кребер	В основі будь-якої цивілізації є стиль [11].
П. Сорокін президент ISCSC у 1961 - 1964 рр.	Структуровані культурні системи, суперсистеми [4].
Ф. Бродель	Цілісна історична система, що утворюється з сукупної взаємодії економічної, соціальної, політичної та культурно-психологічної підсистем; культурно-історична зона, що пов'язана насамперед з географією і демографією (матеріальної діяльності людей) [8].
С. Хантінгтон	Найвища культурна спільність людей і найширший рівень культурної ідентифікації, яка визначається як загальними об'єктивними елементами (мова, історія, релігія, звичаї, соціальні інститути, самоідентифікація людей [6].
К. Куїглі	Виробник урбаністичного суспільства з інструментами експансії [11].
Р. Кулборн	Ментальна характеристика, основою якої є почуття, думки, релігійні переконання [11].
Ф. Бегбі	Культури міст, більшість мешканців яких не залучені до виробництва їжі [11].
К. Доусон	Суперкультури, які прагнуть до розширення сфери соціальної комунікації шляхом поглинання менш сильних культур та об'єднання їх у загальну мультикультурну ойкумену [11].

У табл. 2 представлені визначення поняття «цивілізація» групою авторів, які створили дефініції цього поняття та взаємодіяли з ISCSC у 70-90 рр. ХХ ст.

Таблиця 2

Автори	Визначення поняття «цивілізація»
В.Каволіс, президент ISCSC з 1977 по 1983 роки	Поєднання великих соціальних інститутів і символічних структур, які в результаті тривалого історичного розвитку з'єдналися один з одним як компоненти цілісного утворення [11].
Р.Уескотт, президент ISCSC з 1992 по 1995 роки	Ієрархічно організована Всесвітня цивілізація ,в якій виділяються 5 рівнів (на прикладі Флоренції): глобальний (всесвітня цивілізація), континентальний (західна), національний (італійська), провінційний (тосканська), локальний (флорентійська) [11].
Е. Босуорт	Культурна інфраструктура інформації та знання, яка обслуговує виживання і безперервність культури. Ця інфраструктура, досягнувши критичного рівня складності, стає автономною стосовно цивілізації міст, народів, і імперій, які входять в її склад [11].
Дж. Хорд	Культурне утворення, ядро, визначальний початок якого становить система формального знання, якій властивий

	значний рівень загальності. Ядро системи формального знання становлять незмінні елементи, які Хорд називає Заповітом (набір вихідних положень, що не підлягають сумніву і спростуванню) [11].
--	---

У табл.3 представлені визначення поняття «цивілізація» групою авторів, які на сьогодні займають лідируючі позиції в ISCSC.

Таблиця 3

Автори	Визначення поняття «цивілізація»
МакГафі	Це спільнота, яка досягла певного рівня культури, природа якого визначається залежністю між технологією комунікації і конституюючим цивілізацію інститутом [11].
Л.Д. Шнайдер <i>президент ISCSC з 2004 по 2007 роки</i>	Спільноти, що знаходяться в постійному процесі збереження власної цілісності та цілісності єдиних поведінкових зразків від внутрішньої дезінтеграції та зовнішніх викликів, і адаптуючі власні структури до мінливих історичних обставин [11].
Ш. Іто <i>президент ISCSC з 1995 по 1998 роки</i>	Складне ціле, що включає знання, віру, мистецтво, закон, звичаї, і будь-які інші звичаї і звички, придбані людиною як членом суспільства. Цивілізації не розвивалися ізольовано, але піддавалися як єдине ціле декільком великим трансформаціям, причому не місцевим, а глобальним [11].
М. Мелко <i>президент ISCSC з 1983 по 1986 роки</i>	Це великі спільноти, що володіють певним ступенем автономії і внутрішньої інтеграції, економікою, релігією, стратифікацією, військової інфраструктурою, наявністю міст і центрального уряду, писемності або якого-небудь іншого методу ведення довгострокового обліку [11].
Д. Улкінсон	Це міста-держави або урбаністичні держави, тісно пов'язані у військово-політичну мережу і які не є частиною чого-небудь більшого, ніж така мережа, виходить з того, що наріжним каменем цивілізаційної теорії є поняття Центральної цивілізації [11].
А.Тарговські <i>президент ISCSC з 2007 по 2013 роки</i>	Це велике співтовариство, що живе в автономній реальності з нечіткими, розмитими межами. Воно спеціалізується на певних видах виробництва і відрізняється від інших цивілізацій власною культурною системою, що формується в комплексі міської, сільськогосподарської, промислової та інформаційної інфраструктури завдяки комунікації, релігії, багатства і влади. Цивілізація розвивається у циклі виникнення, зростання, стагнації та занепаду [11]

На думку А. Тарговські, людська цивілізація почала розвиватися близько 6000 рр. тому (Рис 1), та була відмічена появою організованих людських суб'єктів, таких як племена або клани. Ці ранні інфо-матеріальні структури, або цивілізації, були створені людством як засіб впоратися з собою, природою та їх концепцією божественного. Протягом наступних шести тисячоліть людство

створило близько 27 цивілізацій [5]; на початку 21 ст. можна виділити 8 добре організованих цивілізацій [6]. Емпірична модель включає (за тривалістю) Китайську (3500), Індуїстську (2600), Буддійську (1400), Японську (1350), Західну (1200), Ісламську (1400), Східну (950) і Африканську (150) цивілізації.

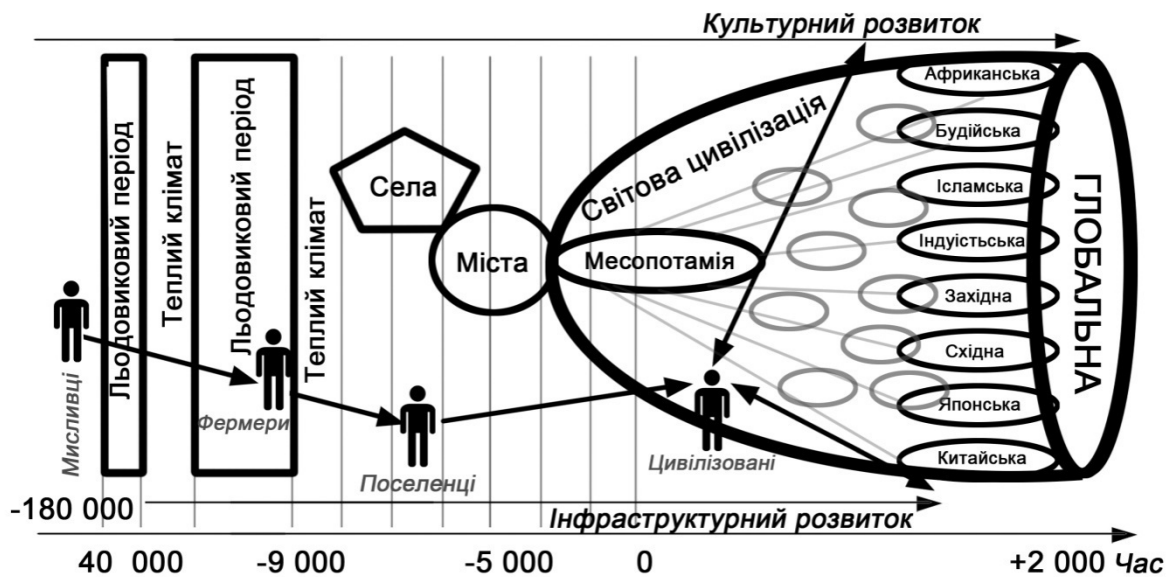

Рис.1 Виникнення цивілізації (схема не в масштабі) (за А. Тарговські)

Цивілізація не є монолітним цілим, але складається з багатьох втілених культур і субкультур. 27 зареєстровані цивілізації склалися з близько 76 культур і, можливо, 100-120 субкультур [11].

Як ми бачимо існує великий діапазон значень слова «цивілізація» та концепцій пов'язаних з цим терміном, що відрізняються досить великою невизначеністю та розмитістю.

Поняття «цивілізації» поступово отримало у науці своє змістовне вираження за допомогою виявлення його співвідношення з іншими поняттями - суспільством, державою та культурою. Однак в рамках цієї масштабної концепції кожний компонент отримав свій історичний вимір, який розгортався у загальній динаміці розвитку цивілізації.

Аналіз змісту терміну «цивілізація» показує, що в рамках підходів Міжнародного товариства з порівняльного вивчення цивілізацій здійснюється подальший розвиток методологічних основ, які заклали О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін, С. Хантінгтон, Ф. Бродель, К. Куїнґлі та інші дослідники минулого. В рамках цього товариства простежується стійке прагнення до інтеграції моделей цивілізаційного розвитку. Найбільш вдалою спробою дати інтегроване бачення визначення цивілізації, на думку автора, була спроба А. Тарговські.

Список використаних джерел

1. Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей / Февр Л. Бои за историю. М., 1991. С. 239.
2. Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Данилевский Н. Я.– М.: Институт русской цивилизации, 2008. —816 с.

3. Кондаков И.В. Цивилизационная идентичность в переходную эпоху: культурологический, социологический и искусствоведческий аспекты / Кондаков И.В., Соколов К.Б., Хренов Н.А. – М.: Прогресс-Традиция, 2011. – 1024 с.
4. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Сорокин П. А. — М.: Политиздат, 1992. 543 с.
5. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории. Мир и Запад/ Арнольд Дж. Тойнби. - М.: АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2011. - 318с.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон М.: АСТ, 2003. - 603 с.
7. Шпенглер О. Закат Европы. Очерк морфологии мировой истории. Т.1. Образ и действительность [пер. с нем. Н.Ф. Гарелин] / Шпенглер О. — М.: ”Попурри”, 2009. - 656 с.
8. Бродель Ф. Грамматика цивилизаций/ Бродель Ф. .- М.: Весь мир, 2008. - 549 с.
9. Ерасов Б.С. Цивилизации: Универсалии и самобытность/ Ерасов Б. С. - М.: Наука, 2002. - 524 с.
10. Дорогенский А. В. Об особенностях определения и классификации цивилизаций в современной западной цивилизициологии./ Дорогенский А. В. //http://ojs.polessu.by/index.php/BPSBS1/article/view/159
11. Targowski A. Towards a Composite Definition and Classification of Civilization/ Targowski A. //Comparative Civilizations Review, - 2009. – No.60. – С. 79-98.